

ше све припреме и да се онда у прољеће 1806 године удари на именовани Пашалук.³⁾

Баш на то раздобље односи се један анонимни извјештај из Босне, написан хрватским језиком, који ради његове интересности и важности овдје износим у цјелости:

»Cara Giorgij bie Užice grad i s gnime i кажу Turci da jma vojsche stoi dvadeset igliada osamdeset topova i sedam combara. Ottigiosce na kerxalie i udrisce na gn osamnaest stotina i sui izghibosce u po dneva. I ottigiosce na gn i Sarailie deset bariaka biva jedna igliada i pissuse jos dachie jchi i zvali vezira bosanskoga da iggie na Caragiorgiu da voisku vodi. A odgourio jm je vezir da on nechie brez czareva fermana à oni da igiu sami brez gniega i brez gniegove zapovidi. A Caragiorgi zato suo da nie tio vezir ottichi sa Sarailiam na gn pak mu Caragiorgi pisce kgnigu veziru ja sujem da chies tij na me s'voiskom znas da ja boja s Tobom nejmam nimalo akoli i dogies dobro dosso ja te se pripasti necciu, i Turci su se pripali veoma à Sulejmen passa iggie na Mostar s' voiskom. Dosso je Caragiorgi na Zvornik blixu Sarajeva sata 12 i posla sam momcha u Stari Maidam u sridu na 28 agusta miseca«.

Из овога се извјештаја, састављеног у народном нарјечју, може сасма јасно уочити тадашње ратно стање и Карађорђево операције. Овај је анонимни докуменат писао неки босански фрањевац из Сарајева, који га је упутио преко једног улака фрањевцима самостана Св. Марије у Сињу. На то је овај извјештај са својим попутним дописом од 31-VIII-1805 послао сињски фрањевац Јеролим Вулегић генералу Томашу Брадиу, тадашњем цивилном и војном гувернеру Далмације и Боке Которске (1804—1806) у Задар.

Наведени извјештај налази се у Државном архиву у Задру.³⁾ У истом архиву чувају се међу архивском праћом из I аустријске (1797—1806) и француске владавине (1806—1813) и други важни списи о I српском устанку, писани највише талијанским језиком. Ове би требало систематски прегледати, преписати и са осталим исто тако досада још непознатим изворима из других архива о том устанку издати, да се тако добије што бољи и јаснији увид у ово врло важно и значајно раздобље српске историје.

Стјепан Антољак

ТРГОВИНА РОБЉЕМ У КОТОРУ СРЕДЊЕГ ВИЈЕКА

Говорећи о трговини робљем у XIII вијеку, Жиречек наводи да су Котор и Дубровник били тада главни тргови за продају робова оба пола, а доцније да је главно тржиште било на ушћу Не-

³⁾ С. Новаковић, Васкрс српске државе, Београд 1914, 42—45.

³⁾ Државни архив у Задру — Президијални списи аустријског гувернера за Далмацију и Боку Которску за г. 1804 и 1805, филца II, бр. 193.

ретве. Главни купци били су Млечићи, Апуљани и Сицилијанци. Највише се трговало богомилима из Босне. „Па и у Дубровнику и Котору — каже Јиречек — беху робови и робиње у XIII и XIV веку највише из Босне... У Дубровнику кретала се тада цена највише између 8 и 16 soldi denariorum grossorum у млетачком новцу“. У XIV вијеку трговина робљем је опала, и робове замјењује послуга која ступа у службу на основу погодбе. Од краја XIV вијека, Дубровчани су повели одлучну борбу против трговине робљем, нарочито хришћанским. Позната је њихова законска одредба од 1416 године која за трговце робљем прописује шестомјесечну казну строгог затвора и високу новчану глобу, називајући тај посао „срамотном трговином“. Млечи и Ђенова били су чувени тргови за продају робља. „Нешто позније, 1455 — каже Јиречек даље — забранио је млетачки сенат трговину са славенским и арбанашким робљем у Млечима“ („Историја Срба“, I, 272, 428; II, 102, 193, 411).

Дубровачки извори XIII—XIV вијека пуни су примјера трговине робљем. Налазимо их у објављеној грађи и појединим студијама. Которски извори су много оскуднији у том погледу, јер из XIII вијека нијесу сачувани списи, а из XIV само године 1326-37 и 1395-1400. У списима прве половине XIV вијека наишли смо на случајеве продаје робља (хришћанског), а у списима друге половине не. Из тога би излазило: да је трговина робљем у Котору знатно опала крајем XIV вијека као у Дубровнику. Куповину су вршили домаће феудално племство и Италијани са службом у Котору. У списима прве половине XV вијека нашли смо да су у Котору продаване богомилке и муслиманке. Куповали су их млетачки провидури. Из прикупљених података види се: да су младе богомилке, а нарочито младе Арапкиње, које су вођене у Италију, биле неупоредиво скупље од робиња домаћих, које су употребљаване као кућна послуга.

Пријатељ син Дражислава из Трпња продао је, новембра, 1326, Марку Симонову из Котора слушкињу Доброславу и двојицу малих слугу, Прибила и Божила, за 30 крстатих перпера. Пријатељ се обавезао да Марку поврати новац ако Доброслава побегне или који од продатих малишана, можда Доброславиних синова (I, 42). Бурђа из Полога изјавила је пред судом, марта 1336, да је слушкиња Марка Драга Базилијева, јер ју је купио за свој новац. Да би Марко био сигуран, суд је озваничио ову исправу (књ. I, св. 2, стр. 361). Мирослава робиња изјавила је пред судом, средином јануара 1337, да је слушкиња Илије Загури из Бара (настањеног у Котору) и да ће њему и његовој кући служити цијелог свог живота. Истог дана, то је учинила и робиња Радослава као слушкиња истог Илије. Обје исправе озваничили су: Марин Мекса, судија, и Михаило Бућа, аудитор (I — 2, 326). Гојислав Бољеславић из Конавља продао је за 5

перпера, почетком фебруара 1337, Нуци Дучола Ђовани из Осима (близу Анконе), жени Филипа Матигјева из истог мјеста, своју слушкињу Году кћер покојног Милоша Сервенице (Црвенице?), која мора увијек служити њој и њеној кући „у свим њеним слободним и поштеним пословима“. Продаја је извршена у присуству и с пристанком Годе (I — 2, 331). Напомињемо, да је Филип из Осима био тада нотар Которске општине.

Послије пада Котора под млетачку власт (1420), опет се јавља продаја робиња, али не хришћанки. Лауренције Виктури, млетачки провидур и капетан которски, купио је 1436 двије младе богомилке из Босне, које је у њиховом дјетињству откупио херцег Стефан Вукчић, и које је, по двојици својих гласника, послао свом которском царинику да их прода провидуру. Цариник Љубиша склопио је с провидуром пред судом уговор о продаји. Обје робиње, „рођене јеретике“, биле су покрштене. Једна од њих, Дјевена, названа Марта, имала је око 15 година, и продата је за већ уговорену цијену од 15 златних дуката. У име херцега, Љубиша је предао Дјевену „здраву у свим удовима, без болести и без недостатака јавних и тајних“, с јамством да Лауренције, као и његови насљедници, може са њоме поступати по својој вољи, „може је посједовати, дати, даровати, продати, отуђити, поступити с њом као са својом ствари, без ичијег приговора“. Друга се звала Владица, покрштена Цита; имала је око 14 година. И она је продата по истој цијени, са истим јамством и истим овлаштењима као и њена другарица или сестра Дјевена (XIV, 645).

Двије године доцније, 3. II. 1438 насљедник Лауренција Виктури, Паоло Контарено, купио је од млетачког трговца Томазија Хомобона Булиус једну његову робињу, Сараценку, црну, названу Цита, која је имала око 13 година. Купио је за 30 златних дуката. Томази је јамчио за себе и своје насљеднике свим својим добрима да на продату робињу нема нико више права, већ да је то сигурна својина Паола и његових насљедника, који са њоме могу поступати као са сваком ствари купљеном легално. Послије четири дана, исти Томази потврдио је пред которским судом продају друге своје робиње, Сараценке, црне, назване Марта, која је имала око 15 година. Продао је за 36 златних дуката Јакобу Маркову из Падове, „другу и војнику узвишеног и племенитог господина Паола Контарено, кнеза и капетана которског за узвишено господство дужда млетачког“. Томази је дао Јакобу исто јамство као провидуру Контарену за прву робињу (VI, 415, 422).

Упадљиво је да су и Арапкиње, послије двије године, добиле иста хришћанска имена као двије Босанке.

И. Стјепчевић и Р. Ковијанић